

Družbena funkcija kazni odvzema prostosti v naši praksi

Miha Čerin — načelnik oddelka za izvrševanje kazni v republiškem sekretariatu za notranje zadeve SRS

1. Kazni odvzema prostosti v našem kazenskem pravu in smoter njihove reakcije.

Boj proti kriminaliteti je skrb in naloga vse družbe; začenja se s prevencijo, nadaljuje se s postopkom pred sodiščem, s tretmanom v kazenskem zavodu in z drugimi ukrepi ter se končuje s postpenalnimi naporji za resocializacijo. Vse faze tega procesa morajo biti sinhronizirane za doseg namena kaznovanja, preprečevanja kriminalitete in resocializacije storilcev kaznivih dejanj.

Kazen ustreza krajšemu ali daljšemu odvzemu prostosti. Gledano na splošno, je kazenska sankcija za odraslega, razmeroma normalnega storilca predvsem njegova krivda v smislu psihološkega odnosa do dejanja (naklep in malomarnost) in predpostavlja moralno občutljivost pri oceni varovanja družbenih vrednot. Ko pa gre za njeno prilagoditev posameznemu storilcu in za konkretno izvršitev, mora zavzeti prvo mesto prizadevanje za storilčevo resocializacijo, za izbiro sankcije in njeno izvršitev v ustreznem tretmanu. Kazen torej lahko vpliva na odraslega normalnega človeka, ki je občutljiv za moralna vrednotenja. Večini obsojencev pa manjka prav ta občutek, ki je za uspeh prevzgoje najvažnejši: manjka jim občutljivost za to, kar je dobro in slabo, čut odgovornosti in dolžnosti do soljudi, do družbe in sposobnost za sožitje z ljudmi. Teh lastnosti mnogim obsojencem ni dala družinska vzgoja, šola in drugi, ali pa so jim te lastnosti otopele, zamrle v neugodnih okoliščinah, v katerih so živeli. Zato kazen ne more imeti splošnega in absolutnega vpliva, njen uspeh je še vedno odvisen tudi od vpliva grožnje in strahu. Kazen pomeni moralno obsodbo javnosti za kaznivo dejanje kot družbi nevarno dejanje in se mora v praksi izvrševati na vsebinsko nov način, prilagojen storilčevi osebnosti in potrebam njegove resocializacije. Gre torej za vsebino. S tem pa pri nas kazen že izgublja svoj pretežno zastraševalni in povračilni pomen in se spreminja v družbeno varstvo ter vzgojo ogroženih občanov. Tudi objektivne okoliščine, to je naši proizvodni odnosi, nosijo del krivde in odgovornosti za iztirjenje ljudi. To bo po mnenju klasikov marksizma, Marxa, Engelsa in Lenina, trajalo še dolgo časa, vse dotlej, dokler ne bodo nekoč zadovoljene vse materialne in druge potrebe ljudi.

Izvršitev kazni odvzema prostosti je najpomembnejši in bistveni del kriminalne politike, še vedno pa je tudi čisto utilitarni ukrep, ker odstranjuje iz družbe nevarne storilce kaznivih dejanj. V penitenciarji praksi se je do današnjih dni izoblikovalo načelo o poboljšanju in reklasaciji obsojencev, ki zametava idejo o pokori za storjeni greh, in načelo o aktivnih ukrepih, ki je v nasprotju z dosedanjim pasivnim čakanjem na učinke strahu in trpljenja. Ta načela so zlasti podčrtana v zakonu o izvrševanju kazenskih sankcij. Mednje moramo pri nas zlasti šteti načela o resocializaciji, individualizaciji in klasifikaciji. Naloga izvršitve kazni odvzema prostosti je predvsem varovanje družbe in resocializacija delinkventov.

a) **Načelo resocializacije** je izraženo v 9. čl. zakona o izvrševanju kazenskih sankcij.

Namen izvršitve kazni odvzema prostosti (zapora, strogega zapora in mladoletniškega zapora) je usposabljanje obsojencev, da bodo po vrnitvi v prostost živeli in delali v skladu z zakonom in izpolnjevali dolžnosti člana socialistične skupnosti. To pomeni, da je treba prilagoditi delo in vzgojo v kazenskih zavodih osebnosti storilca kaznivega dejanja, na primer popraviti njegov značaj, mu okrepiti voljo in zavest, da bo odporen proti negativnim motivom, da se otrese slabih navad, da si pridobi delovne navade, če jih nima, da mu okrepimo osnovna socialno-etična pojmovanja.

Vse to pa je mogoče doseči le s sposobnimi kadri, s strokovnjaki-specialisti, ki morajo imeti v rokah proces spoznavanja obsojenčeve osebnosti in njegovo resocializacijo. Menimo, da je to poglavito načelo in najvišji smoter kazenskih poboljševalnih zavodov. Vprašati pa se moramo, ali so naši zavodi primeren ambient, da se uresniči socialna readaptacija storilca kaznivega dejanja. Ali je klasičen zapor sploh še primerna oblika za bistveno nove naloge in smotre, ki jih ima celotna družba? Pri nas ne gre več za klasično kaznovanje, ampak za vzgojo, za pomoč storilcu in za varstvo družbe. Torej ne gre za strah, povračilo, trpljenje ali pokoro. Kako naj se opravlja resocializacija v zavodu, ki nima nič skupnega s stvarnostjo in ki je od nje odtrgan? Danes ne izvajamo več popolnega

odvzema prostosti, ampak samo določeno omejitev prostosti, ker moramo obsojenca vključevati v aktivni proces, v katerem pride lahko do izraza obsojenčeva iniciativa in pozitivne človeške lastnosti. Mnogo smo že v tej smeri storili, toda ne moremo biti še zadovoljni. Obremenjuje nas še staro klasično gledanje, pa tudi javnost ima še stare vtise in predstave o naših zavodih. Reči moramo, da imamo še vedno slabe stike z javnostjo, zlasti s tistimi organizacijami, ki nam pri našem delu lahko in morajo pomagati. Potruditi se bo treba, da bodo naši zavodi postali zares del skupnosti in da jih bo skupnost imela za svoje nujne ter koristne ustanove.

Resocializacija pa ni samo penitenciaro načelo, ampak je načelo, ki ga v drugačni obliki uporabljajo tudi sodišča in organi, ki so dolžni pomagati odpuščenim obsojencem. Zato je to zelo zapletena zadeva, ki jo je treba reševati skladno, če naj dosežemo popoln uspeh.

Večjo ali manjšo omejitev prostosti bomo določali skladno z osebnimi lastnostmi obsojencev, da dosežemo sodelovanje obsojencev v vzgojnem procesu po **načelu individualizacije**. Tudi glede tega smo v Sloveniji že precej napredovali in imamo pestre oblike svobodnega in na pol svobodnega režima prestajanja kazni. Načelo individualizacije se ne kaže samo v tipih zavodov in oddelkov, ampak tudi v vsakem zavodu in oddelku še posebej s klasifikacijo obsojencev, ki pride najbolj do izraza v zavodih zapornega tipa. Klasifikacija nam omogoča, da v penologiji lahko čimbolj uveljavimo individualizacijo tretmana (večkratni povratniki po čl. 40 a KZ, obsojenci z duševnimi motnjami, psihopati, nevrotiki, bolni, stari in onemogli obsojenci). Dalje še klasifikacija po starosti — mladoletni in mlajši polnoletni obsojenci.

Klasifikacija v ožjem pomenu se pri nas opravlja na podlagi osebnih lastnosti, to je po psiholoških kriterijih. To je zelo težavno delo in nimamo še zanesljive metodologije; zato je vse še bolj v eksperimentalni fazi.

Klasifikacija v skupine pa nas seveda ne opraviča skrbi za individualni program resocializacije posameznika.

Vprašanja klasifikacije so občutljiva zlasti glede obsojencev z daljšimi kaznimi.

Delo obsojencev ter njihova strokovna in splošna vzgoja so bistveni elementi našega sistema. Tu je treba poudariti, da nekateri naši tovariši dajejo delu primarni pomen, vidijo le ekonomska načela, zapostavljajo pa druga področja vzgojnega dela. Ti naši to-

variši vse preveč razpravljajo le o prometu gospodarskih enot, o njihovem ekonomskem uspehu, premalo pa o tem, koliko obsojencev so strokovno usposobili in resocializirali. Takšno gledanje se izraža tudi pri nagrajevanju obsojencev, ki ni v skladu z zakonom in je slabo stimulativno.

V penološki literaturi in v praksi pogosto slišimo besedo **tretman**, ki je v najtesnejši zvezi s prizadevanjem za resocializacijo. S pojmom tretman razumemo načrtno delo s človekom pri razvijanju njegovih lastnih pozitivnih lastnosti, ki jih ima, šele na drugem mestu zajema pojem tretmana postavljanje morebitnih potrebnih ovir, ki naj odstranjujejo negativne lastnosti. Tretman je aktivni terapevtski postopek z obsojencem namesto pasivnega čakanja na učinke strahu, ki naj bi ga prinesla kazen. Obsojencu moramo vrniti samozavest in občutek osebnega dostojanstva. Tretman je skupni imenovalec za vse različne ukrepe glede na vrsto in osebnost obsojenca. Splošna oblika izvršitve kazni, ki temelji samo na delu in čakanju na učinke odvzema prostosti, je nekoristna in škodljiva, ker je obsojenec pri tem zgolj objekt in zaporna kazen slabo vpliva na fizično zdravje obsojenca, povzroča seksualne probleme in anomalije, ima slabe posledice na obsojenčevo psihično zdravje (depresije, psihoze, padec intelektualnih sposobnosti, grozavost, samomorilni poskusi) in moralno kvari obsojence zaradi vsemogoče mešanice ljudi v zaporu. S socialnega vidika povzroča zapor razkroj družine, bedo, zapuščenost otrok, čustveno neuravnovešenost pri članih družine, po odpustu obsojenca pa brezposelnost, težavno prilagoditev novim razmeram in druge težave. To nam je znano že iz naše prakse, ugotovili pa so to tudi razni kriminološki kongresi.

Zaporna kazen, kot smo videli, povzroča tudi huda protislovja, zlasti če upoštevamo, da je v zaporu oče ali mati nedoraslih otrok. Ob pravilnem tretmanu pa kljub temu obstoji objektivna možnost, da se izvršitev kazenske sankcije vsebinsko obogati z naporji za dvig pozitivnih lastnosti obsojenčeve osebnosti. Tretman zajema pomoč posamezniku, da pri sebi razvije občutek družbene odgovornosti ali da se tega občutka zave, če ga je izgubil. Tretman omogoča torej socializacijo in resocializacijo osebnosti.

S kriminološkega vidika delimo tretman v tri faze: kazenski postopek, izvrševanje kazni, postpenalna pomoč.

Tretman ni potreben vsem, ki so storili kazniva dejanja (storilci po naključju, storilci iz stiske, storilci prometnih deliktov in podobno). Največji problem v kazenskem za-

vodu je v tem, kako v izoliranem okolju prilagajati, vzgajati človeka za življenje v družbi. Človeka izoliramo zato, da bi ga vrnili v družbo; izoliramo ga zato, ker nismo našli boljše poti za resocializacijo ljudi. Spoznanje teh nasprotij nam nalaga določene obveznosti. Način življenja v kazenskih zavodih moramo kar najbolj približati življenju na prostosti.

Katera vprašanja so to:

— odnosi med obsojenci — najmočnejši vpliv, večji od zavodskega osebja;

— pazniška služba;

— pravilna zaposlitev, ki bo vzgojna in stimulatívna;

— samoupravljanje obsojencev;

— načrtna uporaba prostega časa;

— pozitiven stik obsojenca z zunanjim svetom, da se ne bo povezoval potem z bivšimi in negativnimi obsojenci;

— ugodnosti;

— nagrade, graje, disciplinske kazni.

b) Generalna in specialna prevencija kazni. V naši praksi, zlasti pa še v sodnih odločbah in spisih, pogosto nahajamo ta dva pojma, ki ju sodišča precej splošno in abstraktno uporabljajo. Oba imata svoje teoretično izhodišče v nemški klasični kazenskopravni filozofiji in sta povezana s Feuerbachom (1775—1833) in Grollmanom. Po zamisli teorija generalne prevencije ni nova in ima svoje idejne predhodnike že pri Platonu in Aristotelu, razvijali pa so jo Grotius, Hobbes in Beccaria. Feuerbach je prvi dosledno izpeljal teorijo generalne prevencije v letih 1800 in 1801. Po njegovi teoriji je namen kazni v tem, da že s samo grožnjo psihološko vpliva na morebitne storilce kaznivih dejanj. Sama predstava o kazni, ki čaka storilca kaznivega dejanja, odvrta motive, ki morebiti silijo storilca h kaznivemu dejanju. Ta teorija že takrat ni bila na splošno sprejeta. Pojavile so se še tudi druge teorije o kazni, zlasti pa teorija o specialni prevenciji, ki jo je razvil Grollmann, Feuerbachov sodobnik. Feuerbachova generalna prevencija s svojo psihološko prisilo oznanja idejo, da je delikte bolje preprečevati, kot pa kaznovati. Ta misel se je v meščanski družbi uresničila le v obliki sicer humanizirane, toda še vedno pasivne zastraševalne generalne prevencije. Po 160 letih, odkar se je v bavarskem kazenskem zakoniku rodila ta ideja, danes lahko ugotavljamo, da se njen učinek ne da meriti in ni mogoče dognati, ali je zagrožena in izrečena kazen res univerzalen nasprotni motiv proti motivom, ki navajajo posameznika v delinkventnost, kot to ugotavlja pokojni zagrebški profesor Frank.

Te teorije so se v poznejšem času preobrazile. Danes ne govorimo več o zastraševanju, ampak o poboljšanju in prevzganju.

Teorija specialne prevencije ima v mislih konkretno kazensko sankcijo. Medtem ko je generalna prevencija uperjena na vse ljudi določene družbe, pa specialna prevencija nastopa individualno in je usmerjena vedno le na storilca in njegovo kaznivo dejanje. Prav v tem je njena usodna napaka. Ni uspešne borbe proti kriminalu brez anamneze storilčeve osebnosti. Hudodelec kot izoliran individuuum ne obstaja, ker je tesno povezan s svojim socialnim in fizičnim okoljem. Uspešna borba proti kriminalu je mogoča samo tako, da je usmerjena na posameznika, na njegovo bližnjo in daljno okolico.

Iz teh nekaj pogledov lahko sklepamo, da je aspekt specialne prevencije že davno spremljal aspekt generalne prevencije. Medtem ko se je po prejšnjem pojmovanju mogla specialna prevencija uresničiti v glavnem z zastraševanjem in preprečevanjem, dobiva sedaj vedno bolj obeležje prevzgoje in usposabljanja posameznikov za življenje na prostosti. Specialna prevencija se potemtakem še v sedanjem obdobju lahko izvaja na dva načina: z represijo in s tako imenovanim tretmanom za resocializacijo storilca kaznivega dejanja.

Danes, ko smo na prehodu v socializem in nas še vedno strašita generalna in specialna prevencija kot predstavnika pasivnega zastraševanja in pritiska, se vendarle že uveljavljata tudi ideji o aktivnem preprečevanju kriminalitete in o aktivnem prizadevanju za resocializacijo delinkventov.

Napredek, ki ga v naših razmerah lahko storimo, je prav v tem, da danes še neizbežen zastraševalni učinek kazenskih sankcij dopolnjujemo in postopoma nadomeščamo s široko družbeno dejavnostjo za preprečevanje kriminalnih pojavov.

V naši družbi si pač ne smemo zakrivati oči pred dejstvom, da so nepopolne družbene razmere pogoj za nastajanje kriminalitete in drugih patoloških pojavov. Našega boja proti kriminaliteti si ne moremo predstavljati, če ima naše osebje v kazenskih zavodih zastarelo gledanje, ki izvira še iz idej meščanskih revolucij, pomanjkljivo strokovno znanje in pomanjkljivo organizacijo svojega dela. Tudi naša javnost vidi borbo proti kriminalu in negativnim pojavom le v represiji, v povračilu, v maščevanju in zastraševanju.

Poznavalec slovenskih in jugoslovanskih razmer bo lahko pritrdil, da je reakcija javnega mnenja zoper neka splošno znana kazniva dejanja posameznikov agresivna in

maščevalna. Tu bi morala organizirana reakcija oblasti ob pomoči reakcije javnosti delati skupaj in bi lahko tako bolj načrtno ter smotrno utrjevali družbeno moralo, varovali vrednote posameznika in dvigali družbeno zavest v skladu s spoznanji moderne kriminologije ter tako odpirali pot v človekovo svobodo.

2. Kritičen pogled na našo prakso v luči skupščinske obravnave v marcu 1965

Glede na to, da so kriminaliteta in njej podobni negativni pojavi po svojih vzrokih in posledicah odsev družbenih gibanj, razmer in protislovij, mora pri odkrivanju vzrokov, odpravljanju pogojev in preprečevanju kriminalitete ter njej podobnih pojavov sodelovati vsa družba. Dejavnost organov odkrivanja, pregona in sojenja je samo ena izmed oblik za organizirano preprečevanje teh pojavov, ki se mora čedalje bolj dopolnjevati s stvarnimi preventivnimi ukrepi. Pri zatiranju škodljivih pojavov morajo poleg pravosodnih in upravnih organov aktivneje sodelovati vse delovne organizacije in družbenopolitične skupnosti ter njihovi organi, družbenopolitične in druge družbene organizacije ter vsi občani.

Boj proti kriminalu in negativnim pojavom je v prvi vrsti boj proti materialni, moralni, izobrazbeni in kulturni zaostalosti ter primitivnosti. Zato so razvoj materialnih sil družbe in razvoj samoupravljanja ter razvoj šolstva vseh vrst in stopenj, otroškega in mladinskega varstva, kulture in medčloveških odnosov bistveni pogoj za zmanjšanje kriminalitete v naši družbi.

Preprečevanje mladinske kriminalitete in prevzgoja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj sta med najpomembnejšimi nalogami vse naše družbe.

V tej zvezi se ugotavlja, da so urejene družine, otroško varstvo, šole, pozitivno družbeno uveljavljanje mladine in podobno, poglobitveni dejavniki v prevenciji mladinske kriminalitete.

Prvi rezultati delovanja občinskih centrov za socialno delo v zvezi s socialno ali vzgojno prizadeto mladino in otroki, tako v preventivnem kot v kurativnem smislu, polno opravljajo razvijanje teh služb. Zato je treba v občinah odločneje in hitreje usposablјati mrežo centrov za socialno delo.

Glede na ugotovitev, da so pogosten vzrok prestopništva mladoletnikov družinske razmere, je potrebna večja skrb pri razvijanju strokovnih služb za pomoč družini pri opravljanju njenih funkcij, prav tako pa tudi intenzivnejše delo šol.

Pri zavodih za prevzgojo ogrožene in delinkventne mladine so zlasti pereči tile problemi:

- premajhno število vzgojnih zavodov in njihova premajhna kapaciteta,
- neprimerna lokacija in namestitvev v neprimernih starih stavbah,
- neurejena diferenciacija glede na potrebe prevzgajanja,
- številčno pomanjkanje strokovnih kadrov in njihova neustrezna kvaliteta,
- neizdelan vzgojni sistem,
- neurejeno financiranje in
- nejasnost glede ustanoviteljstva posameznih zavodov.

Problemi vzgojnega poglobljene doma v Radečah so predvsem v nadaljnji zgraditvi potrebnih prostorov in v kadrovski izpopolnitvi.

Spričo vse te odprte problematike se vsiljuje nujna potreba po določitvi organa v okviru republike, ki bi prevzel posebno skrb in odgovornost za urejanje vseh teh problemov.

Kaznovalna politika naših sodišč je v skladu z načeli humanizma v naši družbi dovolj uravnovešena in ustaljena. Potrebno pa je zaostri kaznovalno politiko za kazniva dejanja zoper človekove pravice, zoper človeško dostojanstvo in zoper telesno integriteto.

Veljajoči kazenski zakonik daje sodiščem možnosti za uporabo primernih kazenskih sankcij v namenu poglobljene individualizacije, vendar se ugotavlja, da sodišča nekaterih ukrepov ne uporabljajo dovolj, in sicer predvsem zaradi tega, ker ni zagotovljena materialna podlaga zanje. Zato je treba nujno zgraditi oziroma ustanoviti:

- zavod za duševno defektno delinkventno mladino,
- zavod za varstvo in zdravljenje duševno bolnih in osebno motenih storilcev kaznivih dejanj,
- zavod za varstvo in zdravljenje storilcev kaznivih dejanj in prekrškov, ki so alkoholomani.

Potrebno je ustrezno spremeniti zakonske predpise in s tem omogočiti ustanovitev in zgraditev zavoda oziroma delovno-varstvenega doma za določene skupine storilcev prekrškov zoper javni red in mir.

Poleg tega je treba spremeniti nekatere predpise, ki sedaj onemogočajo uspešnejšo individualizacijo kazni.

Prestajanje kazni mora v resnici postati instrument prevzgoje. Zato je potrebno še nadalje izpopolnjevati zavode za prestajanje kazni. Obsojencem je treba omogočiti pre-

stajanje kazni v takšnem tipu zavoda, ki ustreza stopnji družbene neprilagojenosti posameznega obsojenca, ker je le tako mogoče pričakovati popolno resocializacijo. Zlasti opozarjamo na kazenski popoljševalni zavod Ig, ki ne ustreza potrebnim sanitarnim in nastanitvenim pogojem ter ne omogoča v polni meri različnega obravnavanja obsojenk.

Na področju pomoči odpuščenim obsojencem komisije za pomoč obsojencem niso zadovoljivo opravile svoje naloge. Zato bi bilo potrebno posvetiti večjo pozornost izboljšanju in učinkovitosti službe pomoči odpuščenim obsojencem.

Ugotovitve kažejo, da gospodarske organizacije nerade sprejemajo na delo obsojence po prestani kazni. Zato morajo biti samoupravni organi uvidevnejši pri zaposlovanju obsojencev po prestani kazni, zlasti mladoletnikov.

Vprašanje kadrov je zelo pereče v nekaterih institucijah, ki se ukvarjajo z borbo proti kriminaliteti in drugim družbeno negativnim pojavom, posebej v vzgojnih zavodih, v kazenskih popoljševalnih domovih in v službah notranjih zadev. Strokovni kadri v teh institucijah zadoščajo le najnujnejšim potrebam in jih manjka povprečno polovica. Splošna in strokovna izobrazba pri večini nista ustrezni. Takšno stanje kadrov se izraža tudi v učinkovitosti kriminalne politike.

3. Izvrševanje kazni odvzema prostosti in njegove faze

Naš zakon o izvrševanju kazenskih sankcij daje moderne koncepte za izvršitev kazni odvzema prostosti, ki je zelo važna stopnja v boju zoper kriminaliteto. Na tej stopnji je treba doseči namen kaznovanja, ki ga določata kazenski zakonik in tekoča kriminalna politika. Žal v republiki Sloveniji še precej zaostajamo za nalogami, ki jih zastavlja zakon o izvrševanju kazenskih sankcij. Zaostajanje je objektivnega izvora, saj nimamo še dovolj materialnih možnosti, pa tudi subjektivne sposobnosti po kvaliteti in obsegu kadrov za našo službo še ne ustrezajo. Vendar nas to ne zaustavlja pri našem delu, saj je bilo zadnja leta pri nas že veliko storjenega tako v republiškem kot v lokalnem merilu. Lahko pa ugotovimo, da smo marsikaj zamudili.

Zaradi preglednosti in smotrnosti delimo pri nas delo v kazenskih zavodih na sprejem in postopke, ki so v zvezi s sprejemom (odpustom), na notranjo vsebino izvršitve kazni odvzema prostosti in na priprave za postopeno fazo. Te faze niso samostojni deli ce-

lotnega izvrševanja kazni, ker so med seboj povezane in odvisne. Delitev je potrebna zaradi specifičnih nalog v celotnem postopku.

a) **Sprejem** je izredno važna, zahtevna in težavna naloga, ki jo naša praksa še ni povsem obvladala. Ekipno delo se še ne uveljavlja, čeprav zanj ni resnih ovir. Kljub temu, da imamo ugledne strokovnjake, se naša zavodska vodstva premalo zavzemajo, da bi nam ti pri ekipnem delu bolj pomagali in da bi sestavljali boljše ter popolnejše orientacijske programe za tretman. V kratkem bo dokončan nov sprejemni center v kazenskem popoljševalnem domu Dob, ki bi se glede na prostorske možnosti, kadre in potrebno opremo lahko spremenil v pravi observacijski center za potrebe celotne republike Slovenije. Ker je v Sloveniji razmeroma malo obsojencev v kazenskih zavodih, bi morali ta sprejemni center uporabljati za obdelavo vseh obsojencev, zlasti povratnikov in tudi tistih s kratkotrajnimi kaznimi. V ta center bi morali po našem mišljenju pošiljati obvezno tudi vse mladoletne obsojence in mlajše polnoletnike tudi s kratkotrajnimi kaznimi pod enim letom, če kaznivo dejanje kaže potrebo po globlji obdelavi na znanstveni podlagi. Ob sprejemu naj se ugotovi in predlaga obsojenca tudi v klasifikacijsko skupino. Nimam namena razglabljati o vsebini dela ob sprejemu, ker imamo o tem zvezna navodila in obsežen osebni list obsojenca. Oblike dela pri sprejemu v naše zavode so še pomanjkljive zaradi šibkega kriminološkega znanja uslužbencev, ki sodelujejo pri sprejemu. Menim pa, da bi kvaliteto dela lahko dvignili, če bomo angažirali pravilno strokovnjake, ki jih imamo. Kvalitetno moramo izboljšati skrajšani sprejem in osebno obdelavo v zaporih, ki ne ustreza in zaostaja za potrebami naše prakse. Vsi večji zapori imajo možnost, da pogledajo pri sprejemu to, kar je nujno; če se pokaže potreba, pa bi morali klicati strokovnjake. Tu kažejo naša vodstva poglobljeni interes predvsem za delovno silo, manj pa za osebno anamnezo, za odkrivanje kriminogenih dejavnikov in za določanje tretmana.

Mnogo več pozornosti zasluži obdelava sodnih spisov, ker se v dobrih sodbah najde že precej podatkov o storilčevi osebnosti, zlasti še, če so v kazenskem postopku sodelovali izvedenci in socialna služba. Če so sodelovali izvedenci, naj sodišče predloži s sodbo vred vsa mnenja, ki so pomembna za izvršitev kazni. Nekatere sodbe pa so formalne, slabe, polne dogmatskih fraz, ki tudi izkušenemu uslužbencu ne morejo nič povedati, kakšen je storilec in kako naj se opravlja resocializacija. Proti temu se sodišča že borijo.

V najtesnejši zvezi z opazovanjem v fazi izvrševanja kazni je zahteva po specializaciji zavodov ali vsaj posebnih oddelkov v istem zavodu. To je poseben problem ravno za Slovenijo, ki ni velika po številu prebivalcev in ima zato tudi manjšo populacijo delinkventov. Ta specializacija pa ne sme biti formalna, ampak mora temeljiti na strokovni oceni osebnosti delinkventov in na potrebah njihovega tretmana. Pri tem je treba že takoj po prihodu obsojenca v zavod ugotoviti, kaj bo z njim po prestani kazni. O tem začnemo po navadi razmišljati šele proti koncu kazni ali takrat, ko obsojenec napiše prošnjo za pogojni odpust. To vprašanje je zlasti pereče za sezonske delavce, za brezdomce, za osebe s hudimi motnjami, za bolnike, za alkoholike in podobno.

O problemih osebnostne obdelave v kazenskih zavodih in o kategorizaciji teh zavodov je razpravljalo konec oktobra 1964 v Sarajevu IV. posvetovanje Jugoslovanskega združenja za kazensko pravo in kriminologijo. Resolucija, ki je bila sprejeta, posebej poudarja potrebo po vsestranskem proučevanju osebnosti storilca kaznivega dejanja na znanstveni osnovi, ekipno obdelavo, sestavljanje osebnostnih dosjejev, uradno varovanje teh podatkov, varovanje osebnih-telesnih skrivnosti storilca in njegove družine, kriminološko vzgojo kadrov, opremo centrov in kategorizacijo kazenskih poboljševalnih zavodov.

b) **Notranja vsebina prevzgoje** v določenem tretmanu pripada vzgojiteljem. Ti morajo imeti stalen stik z obsojencem, ker so pedagogi posebne vrste, njihovi klienti pa so tudi nekaj posebnega. Posebna pozornost mora veljati tistim, ki so označeni kot težavnejši in problematični. Pedagog mora pri reševanju tretmana sodelovati po potrebi s strokovnjaki specialisti. Naloga vzgojitelja kot pedagoga posebne vrste ni v tem, da pazi, ali obsojenci spoštujejo hišni red. To je naloga paznikov, ki se o vsem posvetujejo z vzgojiteljem. Vzgojitelj si mora prizadevati, da prodre v notranje življenje vsakega obsojenca iz svoje skupine, da ga hrabri, da mu pomaga, da pozna njegove probleme ter osebne in družinske težave.

c) **Posebno fazo pomeni priprava na odpust in postpenalna pomoč**, ki je normirana v čl. 73—76 zakona o izvrševanju kazenskih sankcij. Opustitev te faze lahko pomeni za posameznika važen kriminogeni faktor za povratništvo. Obsojenca moramo pripraviti na odpust, kakor tudi okolje, v katero se bo vrnil. Načrt za to fazo naj izhaja predvsem iz doseženih rezultatov individualnega načrta tretmana. Pri tem lahko znatno sodelujejo

tudi zavodska socialna služba in lokalni organi.

Končno še nekaj besed o izbiri in izobrazbi osebja v kazenskih zavodih. Naša praksa v tem pogledu še nima izkušenej niti tradicije. Kadrovska politika za to področje ni imela srečne roke, niti ni bilo zanimanja za delo te službe, ki marsikoga že psihološko odvrča. Za nove pogoje dela in za vsebino, ki jo vnašamo s pojmom tretmana pri nas, ni še dovolj informiranosti niti razumevanja. Upoštevati moramo tudi, da je Slovenija majhna dežela, ki se je morala vselej boriti za svoj obstoj in to vse do osvoboditve. Povojna družbena dinamika ni dovoljevala ali dajala možnosti za načrtno izbiro kadrov in za njihovo šolanje. Splošne izobraževalne ustanove tudi ne morejo dati že specializiranih kadrov za kazenske zavode. Pri nas doslej sploh nismo imeli specializirane šole za kadre v kazenskih zavodih. Šolali so se le pazniki, pa še ti po učnem programu za milico. Lani in predlanskim smo uspeli organizirati dva tečaja za paznike po posebnem programu. Sedaj pripravljamo tretji tečaj. Za srednje in višje kadre sploh nimamo posebnih šol. Vse, kar je doslej bilo, so bili posveti, konference, strokovna navodila, pa še ta bolj po občutku, kot pa preverjeno strokovno znanje. Letos je kazenski zavod Dob organiziral pozimi vrsto tedenskih predavanj in seminarjev splošnega pomena. Sedaj pripravljamo kratek tečaj za delo sprejemnega centra v kazenskem zavodu Dob. V srednji strokovni šoli za notranje zadeve bomo pri naših uslužbencih v drugem letniku zamenjali nekaj predmetov za kriminološke in penološke predmete. Tako bo treba v bodoče redno v zimskem času v vseh zavodih organizirati strokovno izobraževanje. Iskati bo treba še kadre vseh profilov, zlasti pa specializirane (psihologe, pedagoge, socialne delavce, pravnike, kriminologe, zdravnike in tehnične kadre), ker nam sedanje kadrovanje v dvajsetih letih ni dalo jedra za našo službo. Ta je specifična, tako da se mora vsak uslužbenec organov za notranje zadeve v tej službi šele začeti učiti.

Nujna potreba je, da se vsi naši kazenski poboljševalni zavodi, njihovi predstojniki in predstojniki organov za notranje zadeve v vso resnostjo lotijo dela za kadrovsko obnovo, za dopolnitev in strokovni dvig uslužbencev, ki delajo na tem področju. Organizirati bo treba sistematično strokovno izobraževanje vseh uslužbencev kazenskih poboljševalnih zavodov od spodaj navzgor in uporabiti vse oblike izobraževanja. Sistematično je treba spremljati in nabavljati ustrezno strokovno literaturo ter urediti v vsakem zavodu strokovno

knjižnico. Uslužbenci, ki imajo izkušnje v izvrševanju kazni, naj pišejo strokovne članke in jih pošiljajo Strokovnemu listu v objavo. Republiški sekretariat za notranje zadeve — oddelek za izvrševanje kazni bo moral sestaviti programe za dopolnilno izobraževanje za nižje, srednje in višje uslužbence ter za

uslužbence, ki zasedajo delovna mesta z visoko izobrazbo.

Zaključimo lahko z ugotovitvijo, da je vprašanje strokovnih kadrov, njihovo načrtovanje in izobraževanje, osrednji problem nadaljnjega razvoja naše službe, s tem pa tudi uspešne borbe proti kriminaliteti.

The Social Function of Imprisonment in Slovene Penitentiaries

by Miha Čerin, Head, Department of Corrections, Secretariat for internal Affairs, Slovenia

Penal sanctions imposed by courts lose gradually their intimidating and retributive meaning and are carried out in a form of social protection and reeducation of citizens. The idea of resocialization in a socialist society is accompanied by efforts for recognition of offender's personality. The struggle against crime should be conceived as a duty of the society as a whole and not as a duty of penitentiaries and law enforcement agencies only. The prevention of crime is becoming more and more important and the classic prison is no longer a suitable ambience for resocialisation of offenders. The individualization of penal sanctions is, after court decision, carried out in the form of classification

of offenders in penitentiaries as to the departments and groups they belong to.

Basic elements of Yugoslav correction system is working, professional, and general education. The treatment of every offender is determined in advance and takes into consideration the offender's personality. It enables resocialisation of the wrong-doer. The idea of active prevention of crime should be conceived in our society as a general duty and not as a duty of state authorities only. Therefore, institutions for protection of child should be built, special medical institutions for offenders, for treatment of alcoholics and drug-addicts a.s.o. The funds for such institutions should be secured, and special care be given for the formation of the staff.